

TULEVAISUUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 5/2009 vp

Valtioneuvoston selvitys komission tiedonannosta "Euroopan unionin Itämeren alueen strategia"

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 16 päivänä syyskuuta 2009 lähettänyt jatkokirjelmän 1. VNK 11.09.2009 asiassa E 75/2009 vp tulevaisuusvaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- EU-erityisasiantuntija Nina Hyvärinen, valtioneuvoston kanslia
- Itämeri-suurlähettiläs Jari Luoto, ulkoasiainministeriö

- valtiosihteeri Jouni Lind, maa- ja metsätalousministeriö
- hallitusneuvos Jaana Heikkinen, liikenne- ja viestintäministeriö
- neuvotteleva virkamies Barbro Widing, työ- ja elinkeinoministeriö
- hallitusneuvos Ulla Kaarikivi-Laine, ympäristöministeriö
- Itämeri-valokuvaaja Jukka Nurminen.

Lisäksi valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon Tulevaisuuden tutkimuskeskukselta.

VALTIONEUVOSTON JATKOKIRJELMÄ

Ehdotus

Euroopan parlamentti teki marraskuussa 2006 aloitteen Itämeren aluetta koskevan strategian laatimiseksi. EU:n Itämeren alueen strategian valmistelut käynnistettiin joulukuun 2007 Eurooppa-neuvostossa, joka antoi komissiolle toimeksiannon laatia EU:n Itämeren alueen strategia kesäkuuhun 2009 mennessä. Suomen aloitteesta toimeksiannossa viitattiin pohjoiseen ulottuvuuteen, jota kautta saadaan mukaan Itämeri-yhteistyön ulkoinen ulottuvuus, erityisesti Venäjä.

Komissio antoi esityksensä EU:n Itämeren alueen strategiaksi ja sen liitteeksi tulevaksi toimen-

mintaohjelmaksi 10. kesäkuuta 2009 (KOM(2009) 248). Eurooppa-neuvoston on tarkoitus hyväksyä strategia lokakuussa 2009.

Kaikki Itämeren alueen jäsenvaltiot ovat tehneet esityksiä strategian ja toimintasuunnitelman sisältöön, ja komissio ja jäsenvaltiot ovat kokoontuneet epävirallisesti keskusteluihin, joissa on käsitelty mm. strategian toimeenpanon käytäntöjä. Suomi on osallistunut aktiivisesti EU:n Itämeren alueen strategian valmisteluihin ja tehnyt konkreettisia esityksiä erityisesti meriympäristön parantamisesta ja merenkulun turvallisuuden tehostamisesta. Suomi on toimittanut komissiolle aineistoa myös innovaatiopoli-

tiikasta, alueen sisäisen turvallisuuden vahvistamisesta sekä esiteltyt ajatuksiaan ulkoisen ulottuvuuden liittämisestä strategiaan.

Suomen kansallisia toimia Itämeren suojelun parantamiseksi ja meriturvallisuuden lisäämiseksi on käsitelty valtioneuvoston selonteossa Itämeren haasteista ja Itämeri-politiikasta (VNS 6/2009 vp).

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että Itämeri-strategian toimeenpano aloitetaan välittömästi. Valtioneuvosto kiinnittää strategian jatkovalmistelussa ja toimeenpanossa erityistä huomiota sii-

hen, että Itämeren alueen ympäristöhaasteisiin vastaaminen ja taloudellisen dynamiikan hyödyntäminen edellyttävät kunnianhimoisia, määrätietoisia ja konkreettisia toimia sekä yksityiskohtaista tavoitetason määrittelyä.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että unionilta löytyy riittävät voimavarat Itämeri-politiikan tavoitteita tukevien hankkeiden toteuttamiseen. Strategian toimeenpano edellyttää unionin olemassa olevien varojen ja ohjelmien käyttöä yhdessä jäsenvaltioiden ja yksityisten avustusvarojen kanssa sekä tukeutumista kansainvälisiin rahoituslaitoksiin.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Tiivistelmä

Tulevaisuusvaliokunta pitää EU:n Itämeren alueen strategiaa monella tavalla lupaavan laaja-alaisena alueen tulevaisuutta vahvistavana EU-politiikan välineenä.

Strategian suurin epävarmuus on rahoitus. Tulevaisuusvaliokunta korostaa, että jos Itämeri lähestyy ekokatastrofia, tämä vaatii ajoissa vahvaa johtamista, oikeudellisesti sitovia toimia ja selvää rahoitusta. Lukuisista Itämeren piirin toimijoista ainoastaan EU pystyy antamaan jäsenmaitaan sitovia säädöksiä, luomaan pitävät rahoitusratkaisut ja näin varmistamaan kestävä kehityksen.

Pitkällä aikavälillä olennaista on se, miten alueen talouden ja muun yhteiskunnan toimivuudelle tärkeä identiteetti vahvistuu, ja se, miten alueen eri osapuolet (julkiset, yksityiset, muut) esimerkiksi kumppanuussopimuksin investoivat alueelleen.

Yleisiä lähtökohtia ja ongelmia

EU:n Itämeren alueen strategian vahvuus on sen laaja-alaisuus: se on rakennettu neljälle pilarille: kestävä ympäristöpolitiikka, taloudellisesti menestyvä alue, kiinnostava ja hyvien yhteyksien alue sekä turvallinen alue. Alueellisella näkökulmalla ja erityisten olosuhteiden huo-

mioimisella oletetaan olevan merkitystä koko unionin toiminnan tehokkuudelle.

Tulevaisuusvaliokunta pitää Euroopan unionin strategiaa Itämeren alueesta hyvänä politiikan keinona ymmärtää pitkän aikavälin tavoitteiden ja lyhyen aikavälin toimenpiteiden kokonaisuus. Jäsenmaita halutaan sitouttaa ja vastuuttaa toimenpiteiden toteuttamiseen nimeämällä toimenpiteiden vastuumaita tai -organisaatioita. Siinä on varsin realistisesti tunnistettu keskeisiä Itämeren alueen ongelmia ja lähdetty etsimään niihin ratkaisukeinoja, joita on vielä haluttu priorisoida toteutuksen aloituksen suhteen.

Itämeren yhdeksästä rannikkovaltiosta kahdeksan on Euroopan unionin jäseniä. EU on politiikkaohjelmillaan — koheesiopolitiikka, kestävä kehityksen strategia, ympäristöpolitiikka, yhdenmety meripolitiikka, sisämarkkinat ja Lisabonin strategia — parantanut jäsenvaltioiden kansalaisten elintasoa. Näistä ja yleensä EU-jäsenyyden mukanaan tuomista uusista mahdollisuuksista ei kuitenkaan Itämeren alueella ole vielä saatu täyttä hyötyä.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että alueen tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan koko potentiaalin hyödyntäminen on lähtökohtaisesti kannatettava periaate. Tulevaisuus- ja yhteisen in-

novaatiostrategian näkökulmasta mielenkiintoinen ehdotus on Itämeren alueen ennakkointiohjelman kehittäminen.

Valiokunta pitää hyvänä, että strategian toimenpideohjelman lopussa esitetään kymmenen ns. horisontaalista toimenpidettä, jotka ovat muuhun ohjelmaan verraten pitkäjänteisempiä ja pikemmin prosesseja kuin eksakteja projekteja.

Suurin Itämeren alueen ongelma on saastuminen, liikakuormitus. Itämeren erittäin huono tila on pitkään ollut kaikkien osapuolten tiedossa, organisaatioita, keinoja ja välineitä asian hoitamiseksi on runsaasti ollut käytettävissä, mutta yhteistä tahtoa ratkaisuihin ei ole löytynyt. Yksittäiset tehokkaatkin toimet ovat jääneet ilman yhteensovittamista liian heikoiksi.

Toinen Itämeren suojelun keskeinen ongelma on meriliikenteen voimakas kasvu, joka aiheuttaa suurentuneen onnettomuusriskin alueella. Öljy- ja kemikaalikuljetukset muodostavat kasvavan ympäristöriskin.

Pietarin alueelta tulevat edelleen vakavimmat ympäristöuhat Itämerelle niin liikakuormitukseksi kuin meriliikenteenäk.

Itämeren kalakantojen suojelu on jäänyt strategiassa vähälle huomiolle.

Suomessa maatalouden päästöt vesiin ovat suurin yksittäinen kuormituslähde. Noin 60 % fosforikuormituksesta ja noin 50 % typpikuormituksesta on peräisin maataloudesta. Maatalouden päästöjä rajoitetaan maatalouden ympäristötukitoimilla. Tukijärjestelmän tarkistukset tehdään vuonna 2010. Vuonna 2014 alkavalle uudelle ohjelmakaudelle haetaan tehostettuja ja uusia keinoja kuormituksen vähentämiseksi. Pitkän aikavälin tarkastelussa ravinnetase-ajattelun tuonti osaksi maatalouden tukipolitiikkaa olisi eräs ratkaisu.

Haja-asutuksesta on peräisin noin 12 % fosforikuormituksesta. Teollisuuden ja yhdyskuntien jätevesikuormitusta on pystytty vähentämään tehokkaasti vuosikymmenien aikana, eivätkä teollisuuden ja yhdyskuntien jätevedet muodosta enää keskeistä vesiensuojeluongelmaa kuin mahdollisesti paikallisesti.

Itämeri-politiikka talouden ja ympäristön vuorovaikutuksena

EU:n Itämeren strategian painopiste on ympäristökysymyksissä. Hyvä ja toimiva talous on myös kestävä kehityksen perusta. Pitkän aikavälin tarkastelussa Itämeri-strategian keskiössä tulisi olla puhtaan ympäristön sekä kasvavan ja monipuolistuvan talouden tehokas vuorovaikutus. Tähän tavoitteeseen kytkeytyy saumaton yhteistyö Venäjän kanssa.

Itämeren alue on nähtävissä suomalaisyrityksen lavennettuna kotimarkkina-alueena. Yli 40 prosenttia Suomen viennistä suuntautuu Itämeren alueelle ja 45 prosenttia tuonnista on alueelta. Kolme suurinta kauppakumppaniamme ovat Venäjä, Saksa ja Ruotsi.

Itämeren alueen talouden ja ympäristön kehittämisen keinot, jotka ovat paljolti yhteisiä koko EU-alueelle, voidaan tiivistää seuraavasti: kansainvälisen sopimuspohjan vahvistaminen, sisämarkkinoiden edistäminen, työvoiman liikkuvuuden parantaminen, euroalueen laventaminen, palvelujen ja asiainnoin tehostaminen, liikenneyhteyksien parantaminen, energiaverkostojen vahvistaminen ja oikeusjärjestelmän toimivuuden varmistaminen.

Itämeren alueen taloudellisten mahdollisuuksien nykyistä tehokkaampi hyödyntäminen edellyttää kansainvälisen sopimuspohjan laajentamista sekä Euroopan integraatiokehityksen syventämistä. Venäjän WTO-jäsenyys sekä EU:n ja Venäjän uusi yhteistyösopimus ovat tärkeitä myös Itämeren alueen tulevaisuuden kannalta.

Itämeren alueen sisämarkkinat eivät vielä toimi tarpeeksi hyvin. Rajat ylittävä yritystoiminta vaatii lisääntyessään yhtenäisen markkina-alueen, jossa tavaroiden ja palvelujen kauppaa kohdistuu vähän esteitä ja jossa pääoma- ja työmarkkinat toimivat hyvin.

Yhdeksästä alueen maasta vain kaksi eli Suomi ja Saksa kuuluvat euroalueeseen. Talouden rakenteet alueella vahvistuisivat ja yhteistyö helpottuisi, jos euroalue olisi laajempi ja alueella ei tarvitsisi operoida kahdeksalla eri valuutalla.

Lissabonin sopimuksen voimaan tulo on Itämeren alueen EU-jäsenmaiden talouden kehityk-

selle tärkeää, koska se vahvistaa EU:n toimivaltaa elinkeinoelämälle olennaisissa asioissa, kuten tulliunionin, kilpailusääntöjen sekä kauppapolitiikan alueilla.

Eräänä Itämeren talouden yhteistyön muotona alueen EU-mailla on mahdollisuus luoda yhdenmukainen keskitetty asiointijärjestelmä, jossa muun muassa selkeytetään asiointi- ja palvelumenettelyjä, yksinkertaistetaan lupakäytäntöjä ja helpotetaan tiedon saantia sekä madalletaan kynnystä siirtyä EU-maasta toiseen.

Alueen infrastruktuurin vahvistaminen vaatii valtioiden rajat ylittävää yhteistyötä ja koordinaointia meri-, maa- ja ilmaliikenteessä. Toimivan logistiikan ja edullisten ja tehokkaiden kuljetusketjujen kehittämisessä tarvitaan yhteistyötä sekä EU-maiden kesken että erityisesti Venäjän kanssa.

Energian saannin turvaaminen on Itämeren taloudelle elintärkeää. Alueen yhteisten energiaverkkojen rakentamista pitkän aikavälin asiana on jatkettava.

Ottaen huomioon Itämeren alueen siirtymätalouksien (Baltian maat, Puola ja Venäjä) määrä ja merkitys oikeusjärjestelmän toimivuus on tärkeä lähtökohta talouden kasvulle, alueen houkuttelevuudelle investointikohteena ja koko kestäväälle kehitykselle.

Itämeri-alueen identiteetin rakentamisesta

Itämeren yhteistoiminta ei monista organisaatioista ja hankkeista huolimatta ole ollut riittävän tehokasta. Syyt ovat ehkä syvemmällä alueen identiteetin rakentamisessa. EU:n Itämeren alueen strategian toimeenpanoasiakirjan (Action Plan) viimeisen kohdan viimeisenä asiana mainitaan identiteetin rakentaminen. Sellaiset asiat kuin yhteisen osaamisen vahvistaminen ja alueellinen kansalaistoiminta identiteetin voimistamisen näkökulmasta eivät kuitenkaan strategiassa nouse esille.

Itämeren alue on talouden, ympäristön ja kulttuurin suhteen erittäin heterogeeninen. Alueella on käytössä 8 erilaista valuuttaa. Kieli ei yhdistä alueiden kansoja. Alueeseen kuuluu EU:n jäsenvaltioiden lisäksi Venäjä geopolitiisesti vaikealla tavalla eli kahdessa osassa, Pieta-

ri meren itäisessä kulmassa ja Kalingrad EU-maiden välissä. Alueella ei ole Pietaria lukuun ottamatta isoja satamia, isoja kaupunkeja tai metropoleja eikä mittavia luonnonvarakeskitty-miä. Hansa-kauden kukoistuksen jälkeen asutus, kauppa, tiede ja kulttuuri on eriytynyt.

Vahva, dynaaminen ja tulevaisuutta rakentava identiteetti syntyy turvallisissa oloissa. Itämeren historia koostuu konflikteista, mutta näitä selvemmin rauhasta ja vahvasta yhteistyöstä. Maat ovat viimeiset 200 vuotta eläneet keskenään rauhallisen kehityksen kautta. 1900-luvun sodissa — mukaan lukien kylmä sota — ne ovat joutuneet vastoin tahtoaan taisteluihin eri puolille. Viimeinen poliittinen, taloudellinen ja kulttuurinen vahva eriytymisen aika kesti kuitenkin lähes 50 vuotta (vuodesta 1945 vuoteen 1991), mikä heijastuu arvojen ja asenteiden tasolla yhteistyön esteinä ja pidäkkeinä. Yhteiskuntakehityksen pitkän aikavälin analyyseissä kuitenkin korostetaan, että vaikka Itämeren alue on hajanainen, se poikkeaa täysin Euroopan toisesta hajanaisesta alueesta eli Balkanista.

Itämeren alueen pitkäaikaisesta vakauden ja yhteistyön jatkumosta on haettavissa selitystä sille, että Neuvostoliiton hajottua 20 vuotta siten alueelle syntyi spontaanisti paljon erilaisia uudenlaisia yhteistyöorganisaatioita. Koko alue vaurastui nopeasti, ja varsinkin balttilaiset valtiot nykyaikaistivat myös yhteiskuntarakenteitaan todella voimakkaasti.

Alueen kehityksen eteenpäin viejinä eivät ole viime vuosikymmenien aikana toimineet ainoastaan valtiolliset viralliset instituutiot. Itämeren alue on tunnettu siitä, että siellä on ehkä eniten Euroopassa kansalaisjärjestötoimintaa.

Talouden, politiikan, kansalaistoiminnan ja muun yhteistyön suotuisa kehityskaari ei näytä ilman yhteisen politiikan terävöitymistä jatkuvan. Monen organisaation elinvoimaisuus on hiipunut. Osa tästä selittyyneen päällekkäisistä toiminnoista ja toimijoista. Kansalaisjärjestöjen toiminta on osittain kiinni niiden rahoituksesta. Osa yhteistoiminnan ongelmista on rakenteellisia ja selittyy globaalista kehityksestä. Useat alueen valtioista hakevat globaalissa taloudessa ja politiikassa sekä tieteissä ja tekniikassa yh-

teistyökumppaninsa sieltä, missä ovat parhaat rahoittajat, laajimmat markkinat ja edistynein tiedeyhteisö. Suuntana on ollut Amerikka ja yhä enenevässä määrin Aasia.

Alueen potentiaalinen osaamispääoma huomioiden kaupan ja elinkeinoelämän osuus olisi Itämeren alueen strategiassa voinut olla tavoitteellisempi. Lukuihin 6, 7, 8 ja 10 sisältyy sisämarkkinoiden esteiden poistaminen, tutkimus- ja innovointiyhteistyö, yrittäjyyden ja PK-yri-tysten edistäminen sekä energiamarkkinat. Kaikki nyt listatut lukuisat yksittäiset toimet eivät ole oikeastaan strategisia. Tulevaisuudessa ne voivat kehittyä sellaisiksi. Esimerkiksi Itämeren alueen klustereiden ja muiden PK-verkoston kehittäminen ja palveluinnovaatioiden edistäminen, joihin Suomi on ilmoittanut valmiutensa vetäjäksi, ovat tärkeitä. Myös aloitteet alueellisten energiaverkoston rakentamiseksi ovat lupaavia avauksia.

Erilaisuudesta ja hajanaisuudesta huolimatta Itämeren mailla on runsaasti yhteisiä resursseja, ja ne ovat vahvasti riippuvaisia toisistaan. Yhdellä alueella toteutettavilla toimilla voi olla hyvinkin nopeasti vaikutusta alueen muihin osiin tai koko alueeseen. Itämeren suojelun alueella investointi Pietarin jätevesien puhdistukseen on monista lähtökohtaisista vaikeuksistaan huolimatta eräs esimerkki hyvin toteutuneesta yhteistyöstä.

Itämeren suojelukomissio HELCOM

Itämeren ympäristönsuojelutoimien on tarkoituksenmukaista nojata alan vahvaan toimijaan eli Itämeren suojelukomissioon HELCOMiin. HELCOM on Itämeren alueen merellisen ympäristön suojelua koskevan yleissopimuksen allekirjoittajavaltioiden perustama hallitusten välinen järjestö, jonka tehtävänä on ns. Helsingin sopimuksen velvoitteiden seuranta ja kehittäminen. Sopimus astui voimaan vuonna 1980, ja se velvoittaa vähentämään kuormitusta kaikista päästölähteistä, suojelemaan meriluontoa ja säilyttämään lajien monimuotoisuutta.

Suomi on voimakkaasti sitoutunut HELCOMin toimintaan. HELCOMiin osallistuvat kaikki Itämeren rantavaltiot ja EU, ja toiminta

perustuu kansainväliseen valtiosopimukseen. Tunnusteluja erityisesti Valko-Venäjän suuntaan on tehty ja sieltä on osoitettu positiivista kiinnostusta HELCOM-työhön. Olennaista on, että jäsenmaat tukevat ja noudattavat HELCOMin vuonna 2007 hyväksyttyä toimintasuunnitelmaa.

Suomi on allekirjoittanut Pohjoismaiden ympäristörahoitusyhtiö NEFCOn ja Pohjoismaiden investointipankki NIB:n kanssa sopimuksen HELCOMin Itämeren toiminta-ohjelman hankevalmistelurahastosta. Rahastoon siirretään 500 000 euroa käytettäväksi Itämeren suojelutoimia edistävien hankkeiden rakenteelliseen tukemiseen.

On esitetty kritiikkiä, että HELCOMin ohjelmat ja suositukset eivät sido riittävästi Itämeren valtioita ympäristövaurioiden kiihtymiseen nähden. On esitetty harkittavaksi, toimisivatko ohjelmat ja suositukset nykyistä paremmin sisällytettynä EU:n direktiiveihin (meristrategiadirektiivi, vesipuitedirektiivi) ja niiden toimeenpanoon sekä toimintaohjelmiin.

Suhde pohjoiseen ulottuvuuteen

EU:n Itämeren alueen strategia on määritelmän- sä mukaan unionin sisäinen strategia, mutta kuten suomalaisessa asian valmistelussa on korostettu, tulosten saavuttaminen erityisesti Itämeren suojelussa edellyttää tiivistä yhteistyötä unionin ulkopuolisten maiden kanssa. On tärkeää, että niiltä osin kuin Itämeri-strategian tavoitteiden saavuttaminen edellyttää yhteistyötä kolmansien maiden kanssa, asioista neuvotellaan pohjoisen ulottuvuuden yhteistyönä tai jollakin muulla tarkoitukseen sopivalla tavalla ja foorumilla. Itämeren asioita käsitellään tällöin laajimmassa mahdollisessa muodossa ja tavoitteiden toteuttamiseksi neuvotellaan muiden valtioiden samansuuntaisista ja samanaikaisista toimista tasavertaiselta pohjalta.

Pohjoinen ulottuvuus määriteltiin Suomen EU-puheenjohtajakaudella vuonna 2006 pidetyssä huippukokouksessa neljän tasa-arvoisen kumppanin, EU:n, Venäjän, Norjan ja Islannin yhteiseksi politiikaksi. Tavoitteena on tukea käytännön yhteistyötä hyvinvoinnin, vakauden

ja kestävä kehityksen edistämiseksi Pohjois-Euroopassa. Pohjoisen ulottuvuuden alue kattaa Luoteis-Venäjän, Itämeren ja arktiset alueet ml. Barentsin alueen. Erityisesti ympäristöongelmien ratkaisemiseksi on tärkeää, että Valko-Venäjä voidaan kytkeä yhteistyöhön mukaan.

Pohjoisen ulottuvuuden yhteistyötä toteutetaan kumppanuuksien puitteissa. Kumppanuuksia on toiminnassa kaksi, pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuus sekä pohjoisen ulottuvuuden sosiaali- ja terveystumppanuus. Parhaillaan tehdään valmisteluja pohjoisen ulottuvuuden liikenne- ja logistiikkakumppanuuden käynnistämiseksi sekä pohjoisen ulottuvuuden kulttuurikumppanuuden toimeenpanemiseksi vahvistamalla erityisesti luovan talouden edellytyksiä.

Koko Itämeren alueen markkina-alueen tiivistämiseksi logistiikka- ja liikenneyhteyksien parantaminen on olennaista. Ottaen huomioon Pietarin kautta avautuvat laajat markkinat Itämeren alueen liikenneväylät on saatava toimimaan. Tämä edellyttää myös EU:n ja Venäjän välisten rajamuodollisuuksien parantamista. Pohjoisessa on avautumassa Koillisväylä, minkä merkitys on ajoissa yhteistyöhankkeissa otettava huomioon. Muurmanskin alueen kanssa tehtävä yhteistyö liikenne- ja energiakysymyksissä avaa paljon uusia mahdollisuuksia.

Pohjoisilla alueneuvostoilla (Itämeren valtioiden neuvosto, Barentsin euroarktinen neuvosto, Pohjoismaiden ministerineuvosto, Arktinen neuvosto) on tärkeä rooli pohjoisen ulottuvuuden politiikassa. Ne identifioivat omien toiminta-alueidensa kehitys- ja yhteistyötarpeita sekä tukevat eri tavoin hanketoimintaa. Pohjoisen ulottuvuuden politiikka tarjoaa alueelliselle toiminnalle yhteisesti hyväksytyt peruseriaatteen ja kytkennän EU-Venäjä-yhteistyön tavoitteisiin.

Rahoitus, johto ja toimintojen oikea kohdistaminen

Pitkällä aikavälillä tarkastellen Itämeren strategian onnistuminen vaatii vahvaa ja selkää rahoitusta ja johtamista. Rahoitus on strategian heikoin kohta. Toiminnot on kohdistettavissa te-

hokkaasti vain, jos rahoitus on vakaalla pohjalla ja jos eri osapuolet voivat sitoutua tehtäviin tarpeeksi pitkällä aikavälillä.

Ruotsin hoitaessa EU:n puheenjohtajuutta Itämeri on yksi sen painopisteistä. On ilmeinen vaara, että sen jälkeen kun Ruotsin tilalle puheenjohtajamaaksi tulee Välimeren aluetta edustava jäsenmaa, politiikan painopiste muuttuu ja rahoituksen epävarmuus lisääntyy.

Itämeren alueen strategiassa ei ehdoteta tavoitteiden toimeenpanoa varten omaa organisaatiota tai sihteeristöä, mitään erityisiä johto- ja ohjausvälineitä taikka erillistä rahoitusratkaisua. Tässä kokonaisvaltaisessa avoimessa mallissa on ilmeisenä riskinä, että EU:n eri politiikkalohkojen jopa ristiriitaiset tavoitteet jättävät Itämeri-politiikan varjoon. On tarve nopeasti esimerkiksi sovittaa yhteen EU:n ympäristöpolitiikkaa ja maatalouspolitiikkaa Itämeren pelastamiseksi. Strategia ei käsittele näitä ongelmia.

EU on kehittynyt kohti "alueitten Eurooppaa". Kritiikki siitä, miten hajanaiseksi EU:n politiikka muotoutuu, jos väestö-, kieli-, talous- ja kulttuurialueiden lisäksi kukin meri, vuoristo tai joki saa oman politiikkaohjelmansa erityisine organisaatioineen ja omine rahoitusmalleineen, on ymmärrettävää.

Vertailukohtia rahoituksen suhteen on haettava Pohjoisesta ulottuvuudesta. Sen rahoitusperiaatteena on yhteisrahoitus, joka kattaa EU:lta saatavan rahoituksen lisäksi myös kansallisen budjettirahoituksen, yksityisen rahoituksen sekä kansainvälisten rahoituslaitosten rahoituksen. Kansainvälisten rahoituslaitosten rooli on kansallisen ja EU-rahoituksen ohella erittäin tärkeä etenkin suurissa infrastruktuurihankkeissa. Pohjoisen ulottuvuuden kumppanuudet ja erityisesti ympäristökumppanuus ovat olleet onnistunut esimerkki siitä, miten kansainvälisen rahoitusyhteistyön avulla voidaan saada aikaan ja nopeuttaa alueellisesti tärkeitä hankkeita.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa, että ottaen huomioon ilmastonmuutoksen tuomat vaateet ja Itämeren jo akuutin ympäristökriisin vakavuuden ja sen hoidon kiireellisyyden, väljät ja avoimet rahoitus-, hallinto- ja johtomallit eivät ehkä

riitä. EU:n Itämeren alueen strategia osuu ajan-kohtaan, jossa Itämeren rehevöityminen, päästöt, öljy- ja kemikaalivauriot, vieraslajien tuhot, ympäristömyrkyt ja muut ympäristöuhat ovat entistä selvemmin nähtävissä. Jos Itämeren tila tätä vauhtia heikkenee, se lähestyy ekokatastrofia. Tämä vaatii ajoissa komission vahvaa johtamista, oikeudellisesti sitovia toimia ja selvää rahoitusta. Lukuisista Itämeren piirin toimijoista ainoastaan EU pystyy antamaan jäsenmaitaan sitovia säädöksiä, luomaan pitävät rahoitusratkaisut ja näin varmistamaan kestävä kehityksen.

Itämeren yliopisto ja Itämeren Thinktank?

Tulevaisuusvaliokunta kiinnittää huomiota Itämeren pitkän aikavälin nousun kannalta tärkeään osaamispääomaan eli sivistyksen, opetuksen, tiedon, tieteen ja innovaatioiden merkitykseen. Itämeren kestävä kehitys ja uusi kukoistuskauti vaatii hyvää tiedollista ja taidollista perustaa ja yhteistyötä näillä alueilla. Tulevaisuuden

vahva identiteetti rakennetaan selvästi myös osaamiselle.

Jo 1800-luvun puolivälissä tehtiin ensimmäiset näkyvät ehdotukset Itämeren yliopistosta. Sellaista ei ole saatu aikaan eikä sen tarvetta nosteta EU:n Itämeren alueen strategiaa koskeissa keskusteluissakaan esille.

Substanssi-asioiden ohella myös tiedonvaihto, kaikenlainen arviointi, konsultointi ja verkostoituminen vaativat tulevaisuuden ajatteluun suuntautuvat yhteistyömuotonsa. Kuvaavaa Itämeren alueen henkisel hajanaisuudelle ja sen identiteetin vahvistumisen mahdollisuuksille on, ettei alueelle ole vielä muodostunut Itämeren Thinktankia.

Lausunto

Lausuntonaan tulevaisuusvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa edellä esitetyin huomautuksin valtioneuvoston kantaan.

Helsingissä 14 päivänä lokakuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Marja Tiura /kok
vpj. Jyrki Kasvi /vihr
Marko Asell /sd
Kyösti Karjula /kesk (osittain)
Jouko Laxell /kok
Päivi Lipponen /sd (osittain)
Marjo Matikainen-Kallström /kok

Mats Nylund /r
Sirpa Paatero /sd
Lyly Rajala /kok
Kimmo Tiilikainen /kesk
Pertti Virtanen /ps
Jukka Mäkelä /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Paula Tiihonen.